

DİN GÖREVLİLERİNDE MESLEKİ MEMNUNİYET ALGISI: SİVAS ÖRNEĞİ

Hatice Acar Çınar

Dr. Öğr. Üyesi, Cumhuriyet Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Psikolojisi Ana Bilim Dalı
Asst. Prof., Cumhuriyet University, Faculty of Theology, Master Science of Religion Psychology
Sivas /Turkey
haticeacar2005@gmail.com
orcid.org/0000-0003-4605-9430
Doi: 10.14395/hititilahiyat.443277

Öz

Bu araştırmada Sivas'ta görev yapan din görevlilerinin mesleklerine dair değerlendirmeleri, varsa meslekleriyle ilgili çelişkileri diğer bir deyişle mesleki memnuniyetleri incelenmiştir. Ayrıca mesleki memnuniyetle yaş, cinsiyet, eğitim ve dini inanç düzeyi gibi değişkenler arasındaki ilişki de burada araştırılmıştır. Çalışmanın örneklem grubunu, Sivas'ta görev yapan ve tesadüfi yöntemle seçilen 267 din görevlisi oluşturmuştur. Ölçme aracı olarak Üzeyir Ok'un "ilahiyatçı ölçeği" kullanılmıştır. Korelasyon analiz yönteminin kullanıldığı mesleki memnuniyet algısının bazı boyutları ile gelir düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Din Psikolojisi, Din Görevlisi, Diyanet İşleri Başkanlığı, Meslek, Mesleki Memnuniyet.

The Perception of Professional Satisfaction in Religious Officials: The Case of Sivas

Abstract

In this research, religious officials in Sivas evaluated their professions and, if so, contradictions related to their profession, in other words their professional satisfaction. In addition, the relationship between occupational satisfaction and variables such as age, gender, education and religious belief level is also investigated here. The sample group of the study consisted of 267 religious officials working in Sivas and selected by chance. Üzeyir Ok's "theologian scale" was used as a measurement tool. There was a significant relationship between income level and some dimensions of professional satisfaction perception using correlation analysis method.

Keywords: Religious Psychology, Religious Officer, Presidency of Religious Affairs, Pressure, Pressure Satisfaction.

Giriş

Dini bir yaşantı için dinin öğrenilmesi büyük önem arz etmektedir. Bu durum, din görevlilerini önemli hale getirmiştir. Din görevlisi, genel olarak öncü ya da önder anlamındadır. Terim olarak ise insanları dini konularda aydınlatan, dini eğitim ve öğretimi üstlenen, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından istihdam edilen görevlilerdir.¹ Onlar için söz konusu edilen din görevlisi kavramının kullanılması ise, yakın bir zamanda -1960'lı yıllarda kullanılmaya başlanmıştır. Öncesinde "hademe-i hayrat" kavramı söz konusudur.² Bu çalışmada din görevlisi ifadesi ile cami hizmetlerini ifa eden imamlar kastedilmektedir.

Din görevlileri, din hizmetini yerine getirmenin yanı sıra ülkemizde idari, askeri ve sosyal konularda da roller üstlenmiştir. Örneğin Osmanlı döneminde onlar, mahallenin asayişinin sağlanması, içki içenlerin tespit edilmesi ve fuhuş yapanların belirlenip sürgüne gönderilmesi gibi sorumlulukları yerine getirmiştir.³ Cumhuriyetin ilanından sonra Diyanet İşleri Reisliği (sonrasında Başkanlığı olacaktır) ile din görevlileri istihdam edilmiştir. Görevleri dini konularda insanları aydınlatmaktır.⁴ Genelde imam ve müezzin kayyımlar (genel bir ifadeyle din görevlileri), imam hatip liseleri ve üstü okullardan mezun, yeterlilik belgesine sahip, imam hatiplik yapmaya mani bir engeli olmayan ve başkanlık tarafından tespit edilmiş kpss puanı alan kişilerden seçilmektedir. Görev alanları

- 1 İrfan Yücel, "İmam:Cumhuriyet Döneminde İmamlık", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV.Yayımları, 2000), 22: 86; Şaban Erdiç, "Din Görevlisinin Zihniyet Dünyası ve Bunun Mesleki Sonuçları (Antalya İli Örneği)", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19/2 (2015): 243-272.
- 2 Mustafa Sabri Küçükaşçı, "İmam", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV. Yayınları, 2000), 22: 178. Mehmet Bulut, *Din Görevlileri Üzerine Bazı Tespitler: Din Hizmetlerinde Yöntem ve Verimlilik*, (Ankara: TDV. Yayınları, 2006), 22: 27.
- 3 Mustafa Baktır, "Nitelikli Din Görevlisi Yetiştirilmesine Dair Bazı Teklifler", *Türkiye'de Yüksek Din Eğitimi Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu Bildiriler - Müzakereler*, ed. Ekrem Sankıoğlu (Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, 2004), 331-342.; Kemal Beydilli, "İmam: Osmanlı Döneminde İmamlık", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV. Yayınları, 2000), 22: 181.
- 4 İlhan Yıldız, "Cami Hizmetlerindeki Sorunlar Bağlamında Din Görevlisi Yetiştirmeye Yönelik Çabaları", *Din Hizmetleri Sempozyum 3-4 Kasım 2007*, ed. Mehmet Bulut (DİB Yayınları, Ankara 2008), 47, 48.; Yücel, "İmam: Cumhuriyet Döneminde İmamlık", 186.; Hayrettin Karaman v.dğr., *Din Görevlisi Rehberi*, (Ankara: DİB Yayınları, 2015); Bk. Anayasa 633 nolu kanun, md 1.

kanunlarla belirlenmiştir.⁵ Din görevlilerinin sorumluluklarını arzu edilen bir düzeyde yerine getirmeleri için mesleki yeterliliklerini artırma çabaları devam etmektedir. Konuyla ilgili programlar geliştirilmekte, ilgili kurumlar tarafından eğitim seminerleri ve çalıştaylar düzenlenmektedir.⁶ Böylece din görevlilerinin çevresine duyarlı⁷, muhatabını tanıyan, dikkate alan, sözü ve davranışlarıyla örnek, işinin ehli⁸ güzel ahlaklı, söz söyleme ve muhataba hitap etme yollarını iyi bilen⁹ bir görev adamı olması yolunda gayret edilmektedir. Ancak başarılı bir din görevlisi olmak; esasen meslekle bütünleşmeyi, mesleği benimsemeyi gerektirmektedir.¹⁰

Modernizm ve sekülerleşmenin etkisiyle insanlarda oluşan manevi boşluk, dini ve manevi ihtiyaçların karşılanmasını daha da önemli hale getirmiştir. Bu durum din görevlilerinin manevi yükünü ve verimli din hizmeti gereksinimi artmıştır.¹¹ Yine bugün yürürlükte olmasa da etkisini hissettiğimiz sekiz yıllık eğitim ve öğretim sistemi, bir dönem imam hatip öğrencilerini mecburi olarak ilahiyatlara ve akabinde Diyanet İşleri Başkanlığı'na yönelmiştir.¹² Bu doğrultuda din görevlilerinin günümüz şartlarında mesleğe dair olumlu ya da olumsuz bakış açılarının tespit edilmesi, muhtemel mesleki çelişkilerinin ortaya çıkarılması ve edinilen sonuçlara göre yeni tedbirlerin alınması din ve toplum açısından

-
- 5 Bk. 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun, md. 6.; İsmail Karagöz, *Din Görevlisi Mevzuat Rehberi*, (Ankara: DİB Yayınları, 2015), 81.
- 6 Ramazan Buyrukçu, "Türkiye'de Din Görevlisi Yetiştirme Problemi ve Çözüm Önerileri", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 47/2(2006): 99-126.
- 7 İbrahim Acar, "Çağdaş Toplumda İdeal Din Görevlisi Portresi Din-Kültür ve Çağdaşlık", 2004 Yılı Kutlu Doğum Sempozyumu Tebliğ ve Müzakereleri, ed. Mehmet Bulut (Ankara: TDV. Yayınları, 2004): 49-52.
- 8 Mustafa Köylü, "Din Görevlisinde Bulunması Gereken Özellikler", *Diyanet İlmî Dergi* 29/3(1993): 101-112.
- 9 Mustafa Ünver, "Kur'an Ekseninde Din Görevlisinin Dikkate Alması Gereken Hususlar", *Diyanet İlmî Dergi* 41/3(2005): 71-92; Nihat Hatipoğlu, "Bir İslam Davetçisi Olarak Din Görevlisi ve Özellikleri", *Diyanet İlmî Dergi* 18/4 (1992): 97-111.
- 10 Mehmet Bulut, *Din Görevlileri Üzerine Bazı Tespitler: Din Hizmetlerinde Yöntem ve Verimlilik*, 37. Rahmi Yılmaz, *Verimli Bir Din Hizmeti Nasıl Olmalı?*, 70.; Hüseyin Yılmaz, *Camilerin Eğitim Fonksiyonu*, (İstanbul: Dem Yayınları, 2013); Mustafa Örki, *İmam*, (Denizli: Yenigün Matbaacılık, 2014).
- 11 Ayten v.dğr., "Dini Başa Çıkma, Şükür ve Hayat Memnuniyeti İlişkisi: Hastalar, Hasta Yakınları ve Hastane Çalışanları Üzerine Bir Araştırma", *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 12/2 (2012): 45-79.
- 12 Mehmet Bulut, *Din Görevlileri Üzerine Bazı Tespitler: Din Hizmetlerinde Yöntem ve Verimlilik*, 35.

önemlidir. Çalışmamızın temel amacı, din görevlilerinin mesleklerini nasıl değerlendiklerini ve yaşayabilecekleri çelişkileri tespit etmektir. Bunun yanısıra mesleki memnuniyetin yaş, eğitim, gelir düzeyi ve dini inanç düzeyi değişkenleri açısından incelenmesi hedeflenmiştir.

1. Mesleki Memnuniyet

Meslek; uğraş, çıkış, okul gibi anlamlara gelmektedir. Terim olarak ise “belli bir eğitim ile kazanılan sistemli bilgi ve becerilere dayalı, insanlara yararlı mal üretmek, hizmet vermek ve karşılığında para kazanmak için yapılan, kuralları belirlenmiş iş” olarak tanımlanmaktadır.¹³ Genel olarak para kazandırmaya da bir hizmet ve çaba içerdiği için bazı uğraşların meslek sayılıp sayılmayacağı konusu tartışılmaktadır. Tartışma konuları, makalenin kapsamı dışında olduğu gerekçesiyle burada üzerinde durulmayacaktır.

Her insan kendi yeteneklerine ya da ilgilerine uygun uğraşlar ya da meslekler edinmek ve onunla uyumlu bir yaşam sürmek ister. O, yaptığı işten sevinç duymak, memnun kalmak arzusundadır. Mesleğine dair yaşadığı deneyimlerin neticesinde hissettiği duygu ve memnuniyet düzeyi, mesleğine karşı tutumu mesleki memnuniyet olarak tarif edilir.

Mesleki memnuniyet, çalışanın bir işi yapma arzusunu, o işi icra ederken mutluluğunu, onun çevresel şartlarda yeterliliğini ifade etmektedir.¹⁴ Burada kişinin istediği işi yaptığını düşünmesi ve kendisine tercih hakkı sunulduğunda yine aynı mesleği yapma isteği söz konusudur.¹⁵ Bu, aynı zamanda insanların ruhen huzurlu olmasına ve psikolojik olarak mesleklerine tutunmalarına katkı sağlayabilir. Tüm bunlar,

13 Şükrü Haluk Akalın v.dğr., *Türkçe Sözlük*, (Ankara: TDK. Yayınları, 2011), 1662.

14 Zeki Yaşar, *Türk Gemi Adamlarında Mesleki Tatmin ile İş Bırakma Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, 2010); Osman Furkan Ergün, *Türkiye Büyük Küçük İtfaiye Örneklerinde Müdahale Biriminde Çalışan İtfaiyecilerin İş Kazası Geçirme Durumları, Çalışma Şartları ve Mesleki Memnuniyetleri* (Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, 2012), 95.; Setenay Yüksel, *Muhasebecilerde Duygusal Tükenmenin Mesleki Memnuniyet ve Meslekten Ayrılma Niyeti Üzerine Etkisi* (Yüksek Lisans Tezi, Yüksek Teknoloji Enstitüsü, 2013), 33-34.; Emre Avan, *Aile Sağlığı Merkezlerinde Görev Yapan Aile Sağlığı Elemanlarının Mesleki Memnuniyetlerinin Ölçülmesi* (Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, 2013); <http://www.psikolojisozlugu.com.02/01/2017>.

15 Aytan v.dğr., “Dini Başa Çıkma, Şükür ve Hayat Memnuniyeti İlişkisi: Hastalar, Hasta Yakınları ve Hastane Çalışanları Üzerine Bir Araştırma”, 45-79.

mesleki memnuniyetin fiziki, psikolojik ve sosyal boyutları olduğunu da göstermektedir.

İnsanların mesleklerinden memnuniyetsizlikleri, mevcut olan işin aksamasına ve dolayısıyla da hem işten hem de kişiden verim alınamamasına neden olabilmektedir.¹⁶ Ayrıca kişinin hayal kırıklığı yaşaması, zamanla gelişen mutsuzluk, işinden zevk alamama, istekli ve verimli çalışmama, başarısızlık gibi olumsuzluklara neden olabilmektedir. Hatta kişi, mesleğini bile bırakabilir. Muhtemelen yaşanan bu huzursuzluk, zamanla çevresiyle olan ilişkilerinde, psikolojik ve sosyolojik olarak olumsuzluklar oluşturacaktır.

Bir mesleğin kişinin beklentilerine ne denli cevap verdiği konusunu içeren ve mesleki memnuniyeti etkileyen bazı faktörler vardır. Mevcut işin niteliği, ücreti, terfi olanakları, çalışma koşulları, yönetim ve çalışma arkadaşları gibi unsurlar bu çerçevede değerlendirilebilir.¹⁷ Bu doğrultuda kişinin yeteneklerini gösterebildiği, cazip ücret ve terfi olanaklarına sahip olduğu, çalışma koşullarının düzenlendiği ve ekip duygusunun olduğu görevlerde çalışmak, kişinin mesleki memnuniyetinde etkili olmakta, bireysel ve sosyal anlamda huzuruna katkı sağlayabilmektedir. Bu çalışmayla mesleki memnuniyet kavramının psikolojik olarak zenginleştirilemesine de katkı sağlanabilir.¹⁸

2. Yöntem

2. 1. Veri Toplama Aracı ve İşlem

Din görevlisi memnuniyet algısı envanteri: Üzeyir Ok tarafından geliştirilen bu ölçek, esasen İlahiyat öğrencileri için hazırlanmıştır. “İlahiyatçı mesleki stres ölçeği” olarak adlandırılan ölçek, ilahiyatçı olarak adlandırılan kitlenin «İlahiyatçı» olmakla ilgili düşüncelerini ve eğilimlerini tespit etmeye

16 Hasan Kayıklık, “Din Görevlilerinde Yaşamdan Memnuniyet ve Mesleki Doyum-Adana Örneği”, 1. *Din Hizmetleri Sempozyumu*. (3-4 Kasım 2007), ed. Mehmet Bulut (Ankara: DİB Yayınları, 2008), 34-46.; Ergün, “Türkiye Büyük Küçük İtfaiye Örneklerinde Müdahale Biriminde Çalışan İtfaiyecilerin İş Kazası Geçirme Durumları, Çalışma Şartları ve Mesleki Memnuniyetleri», 95.

17 Zeynep Eronat, *İşletmelerde İş Tatmini ve İşgücü Devir Hızı Problemlerinin Çözümünde Bir Faktör Olarak İletişim* (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2004), 20.

18 Kayıklık, “Din Görevlilerinde Yaşamdan Memnuniyet ve Mesleki Doyum-Adana Örneği”, 2008, 34-46.

çalışmıştır. Likert tipi olarak tasarlanan ölçek, “a)kesinlikle katılmıyorum, b)katılmıyorum, c)emin değilim, d) katılıyorum, e) kesinlikle katılıyorum” şeklinde beş seçenektir, 16 maddeden oluşmaktadır. Dört faktörlüdür: a) Çelişki yaşayan ilahiyatçı, b) Diğerinden dolayı çelişki yaşayan, c) Geleneksel ilahiyatçı, d) Aykırı ilahiyatçı.

Ok'un katkılarıyla İlahiyatçı mesleki stres ölçeği, bu makalede için din görevlilerine uyarlanmıştır. Din görevlilerinin mesleklerine dair yargılarını tespit edip varsa çelişkilerini ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Bir anlamda “din görevlisi” olmakla ilgili imamların düşünceleri irdelenmiştir. Esasen anket formunda aslına uygun olarak 16 madde yer almıştır. Ancak 2, 10. ve 11. sorular, analizler esnasında güvenilirlikleri düşük çıkması sebebiyle çalışmadan çıkarılmıştır. Genel olarak bu ölçeğin alpha katsayısı bu çalışmada $r=.80$ olarak tespit edilmiştir. Dolayısıyla alpha katsayısı yüksek düzeydedir. Faktör analizi sonucunda bu envanter, screepilot da dikkate alınarak iki faktörlü olarak şöyle değerlendirilmiştir: a)Mesleğinden rahatsız din görevlisi, b) Mesleğini kabullenmiş din görevlisi.

Ölçeğin yapı geçerliliğinin tespitine yönelik yapılan faktör analizinde Kaiser-Mayer-Olkin (KMO) örneklem yeterliliği testi sonucu $.86$; faktör analizinin dayandığı korelasyonel değerlerin istatistiksel olarak anlamlılığını gösteren Barlett's Test of Sphericity (Bartlett'in Küresellik Testi) sonucu $\chi^2=875.413$; $p=.000$ olarak tespit edilmiştir. Ayrıca, ölçeğin iki boyuttan meydana geldiği ve varyansın $\%45.860$ 'sını açıkladığı görülmüştür.

Ölçeğin güvenilirliğini test etmek için yapılan iç tutarlılık analizi sonucunda Cronbach alpha değeri (α) $=.80$ olarak hesaplanmıştır. Ölçek maddeleri ve aritmetik ortalamaları Tablo-1'de sunulmuştur:

Tablo 1: Mesleki Memnuniyet ve Çelişki Ölçeği Açıklayıcı Faktör Analizi Sonuçları

(KMO=.86; α=.80; $\chi^2=875.413$; $p=000$; Varyansı açıklama: %45.860)				
F1. Mesleğinden Rahatsız (a=85)	M (ortalama)	SD (s.sapma)	N (sayı)	Madde yükü
Bazı zamanlarda hangi fakülte mezunu/lise olduğumun sorulması beni rahatsız eder	2.4607	1.46685	267	2.4607
Bu toplumda din adamı olmamak din adamı olmaktan daha iyidir	2.3184	1.42736	267	2.3184
Dini kimliğimi sakladığım zamanlar olur	2.2060	1.38964	267	2.2060
Din adamı olarak ne 'gelenekçilere' ne de 'modern' düşünenlere yaranabiliyorum	2.5019	1.30175	267	2.5019
Din görevliliği. diğer mesleklerle karşılaştırıldığında daha az bir saygınlığa sahiptir	2.0187	1.02397	267	2.0187
Kişiliğimle din adamı yönümün uyuşmadığı zamanlar olur.	2.6030	1.40075	267	2.6030
Sosyal ilişkilerimde din adamı kimliğimin ön plana çıkarılmasından rahatsız oluyorum.	2.5918	1.27513	267	2.5918
Tekrar üniversite sınavlarına girecek olsam ilahiyat fakültesini tercihlerim arasına koymazdım	2.5993	1.32659	267	2.5993
Yaygın olandan farklı bir dini görüş ifade ettiğimde dışlanma korkusu yaşıyorum	2.7978	1.51071	267	2.7978
F2. Mesleğin Kabullenmiş (a=50)	M (ortalama)	SD (s.sapma)	N (sayı)	Madde yükü
İnsanların beni "din adamı" olarak tanımaları hoşuma gider	2.3146	1.27670	267	.515
Bir kere giydin mi. din adamı gömleğini artık sırtından atamazsın	2.7154	1.32694	267	.815
Din adamı olmamın. ister istemez bazı davranışlarımı kısıtladığını düşünüyorum	2.8689	1.36609	267	.707

Bu haliyle oldukça güvenilir ve geçerli olduğu tespit edilen ölçeğin araştırmada kullanılması uygun görülmüştür. Söz konusu ölçek, boyutları ise şu şekildedir:

a) “Mesleğinden rahatsız din görevlisi” boyutundan maksat, din görevlilerinin söz konusu kimlikten kişisel olarak rahatsızlığını ifade etmektedir. Buna göre kişi, dine yakın ilgi göstermeyen insanların olduğu ortamlarda duygu ve düşüncelerini rahatça paylaşamamaktadır. Dışlanma korkusu yaşamakta, zaman zaman tutarsız bir hayat yaşadığını düşünmektedir. Kendisine hangi okuldan mezun olduğunun” sorulmasından rahatsız olmaktadır. Bu yüzden kimliğini kimi zaman saklamaktadır. Yer yer ikilemler yaşamakta olan birey, kendisini modernizm ve gelenek arasında sıkışmış hissetmektedir. Din adamı kimliğiyle öne çıkmak istememekte, sahip olunan mesleğin yani din görevliliğinin diğerlerine göre daha az saygınlığı olduğunu düşünmektedir.

b) “Mesleği kabullenmiş din görevlisi” boyutunda ise, din görevlisi, toplumda sıklıkla gözlenen “ölene kadar hoca” olma durumunu kabullenmiştir. Din görevlisi olarak tanınmaktan hoşlanmaktadır ve bu mesleğin ister istemez hayatı kısıtladığını farkındadır.

2.2. Araştırmanın Örnekleme

Araştırmanın örneklem grubunu, 2016-2017 yıllarında Sivas merkezde görev yapan 267 din görevlisi (erkek) meydana getirmektedir. Bilindiği üzere *amaçlı örneklem* “bilgi açısından zengin durumların seçilerek derin araştırma yapılmasına imkan tanımaktadır”. Bu çalışmada da amaçlı örneklem çeşitlerinden olan *tipik durum örnekleme* tarzı tercih edilmiştir.¹⁹ Böylelikle amacı gerçekleştirebilecek niteliklerdeki katılımcılara ulaşılmıştır. Gönüllülük esasının gözetildiği araştırmamızda yaklaşık 300 anket metni dağıtılmış, bunların 267 tanesi geçerli sayılmıştır. Sivas İl Müftülüğü aylık mutat toplantısında bizzat araştırmacı tarafından yüzyüze uygulanan anket formları, Spss programı çerçevesinde Pearson corelation testiyle değerlendirilmiştir. Güvenirlik analizi neticesinde elde edilen mesleki menuniyet ağısı boyutları ile sosyo-demografik değişkenler arasındaki ilişki, Pearson corelation yöntemiyle değerlendirilmiştir.

19 Büyüköztürk, Şener v.dğr., *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, (Ankara: Pegem Yayınları, 2013), 90-91.

3. Bulgular

Bu araştırmada yaş, eğitim, gelir düzeyi ve dini inanç düzeyi olmak üzere dört bağımsız değişken, mesleğinden rahatsız din görevlisi, mesleğini kabullenmiş boyutları olmak üzere iki bağımlı değişken bulunmaktadır.

3.1. Sivas Merkezde Görev Yapan Din görevlilerinin Sosyo-Demografik Özelliklerine Dair Bulgular

Tablo 2: Örneklemin Yaş Değişkenine Göre Dağılımı

		%	Geçerli%
Geçerli	0	5	1.9
	20-35 yaş arası	63	23.6
	36-55 yaş arası	187	70.0
	55 ve yukarısı	12	4.5
	Toplam	267	100.0

Tabloda görüldüğü üzere katılımcıların %70'ini 36-55 yaş arası grup oluşturmaktadır. Onları %23'le 20-35 yaş arası; %4 ile 55 ve yukarısından oluşan grup takip etmektedir. Din görevlilerinin yaklaşık %1 'i de bu soruya cevap vermemiştir. Buna göre genel olarak din görevlilerinin çoğunluğu, orta yaş grubundan oluşmaktadır.

Tablo 3: Örneklemin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Dağılımı

		%	Geçerli%
Geçerli	0	3	1.1
	İmam Hatip Lisesi	41	15.4
	İlahiyat Önlisans	134	50.2
	İlahiyat Fakültesi	58	21.7
	Diğer ²⁰	31	11.6
	Toplam	267	100.0

Tabloda görüldüğü üzere Sivas'taki katılımcıların %50'si ilahiyat ön lisans, %21'i ilahiyat fakültesi; %15' i ise, imam hatip lisesi mezunudur. Buna göre Sivas'taki din görevlilerinin yarısı, ilahiyat ön lisans mezunlarından oluşmaktadır. Katılımcıların %11'i ise, diğerleridir. Buna karşılık onların %1'i bu soruya cevap vermemiştir.²⁰

Tablo 4: Örneklemin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Dağılımı

		%	Geçerli%
Geçerli	0	3	1.1
	Düşük	7	2.6
	Ortanın Altı	20	7.5
	Orta	188	70.4
	Ortanın Üstü	46	17.2
	Üst	3	1.1
	Toplam	267	100.0

Tabloda görüldüğü üzere Sivas'taki katılımcıların çoğunluğunun gelir düzeyi %70 ile orta; azınlığı ise %1 ile üst düzeydedir. Onların %7'si ortanın altında, %17'si ortanın üstünde, %2'si düşük bir gelir düzeyine sahiptir. Buna göre din görevlilerinin çoğu, orta düzeyde bir gelir seviyesine sahiptir. Onların %1'i bu soruya cevap vermemiştir.

Tablo 5: Örneklemin Dini İnanç Düzeyi Değişkenine Göre Dağılımı

		%	Geçerli %
Valid	0	22	8.2
	Az Dindar	2	.7
	Orta Düzeyde Dindar	100	37.5
	Oldukça Dindar	125	46.8
	Çok Fazla Dindar	18	6.7
	Toplam	267	100.0

Tablodan görüldüğü üzere Sivas'taki din görevlilerinin %46'sı kendisini oldukça dindar; %37'si ise orta düzeyde dindar olarak görmektedir. Bunların %7'si az dindar; %6'sı çok fazla dindar olduğunu düşünürken %8'i ise bu so-

20 Sosyal Bilimler Önlisans, Türk Dil ve Edebiyatı, Yüksek Lisans, Aöf, Beden Eğitimi, İlahiyat Ön Lisans, Radyo ve Televizyon, Halkla İlişkiler, Dkab, Aöf Sosyal Bilimler.

ruya cevap vermemiştir. Buna göre din görevlilerinin yarıya yakını, oldukça dindar olduğunu ifade etmiştir.

Tablo 6: Sivas'taki Din görevlilerinde Mesleki Memnuniyet Ölçeğine Dair Betimsel Analiz Sonuçları

Betimsel İstatistik						
	N	En düşük	En yüksek	Top.	Ort.	S.sapma
Mkabullenmiş	267	.33	5.00	703.00	2.6330	.92633
Mrahatsız	267	.42	4.75	655.17	2.4538	.78825
Totalmemnuniyet	267	.38	4.77	663.69	2.4857	.73252
Toplam	267					

Tabloda görüldüğü üzere mesleği kabullenmiş boyutunun seçenekleri, Kesinlikle Katılmıyorum 1, Katılmıyorum 2, Emin değilim 3, Katılıyorum 4, Kesinlikle katılıyorum 5 şeklinde kodlanmıştır. Bu çerçevede din görevlilerinin çoğunun tüm boyutlara ortalama olarak “katılmıyorum” seçeneğini işaretledikleri gözlenmiştir. Buna göre din görevlilerinde memnuniyet algısı ve boyutları ile ilgili olumsuz bir kanaat söz konusudur. Örneklemin eğitim ranji, 1-5 aralığındadır.

Tablo 7: Sivas'taki Din Görevlileri İçin Sosyo-Demografik Değişkenlerle İle Mesleki Memnuniyet Arasındaki İlişkiye Dair Bulgular

Korelasyon					
		Yaş	Eğitim	Gelir	D. İnanç
Mes. Rahatsız	Pearson Korelasyon	.057	.050	-.159**	.001
	Anlamlılık (2-tailed)	.353	.414	.009	.985
	Toplam	267	267	267	266
Mes. Kabullenmiş	Pearson Korelasyon	.041	-.020	-.042	.035
	Anlamlılık (2-tailed)	.502	.739	.491	.571
	Toplam	267	267	267	266
Tot.memnuniyet	Pearson Korelasyon	.053	.040	-.149*	.012
	Anlamlılık (2-tailed)	.388	.515	.015	.843
	Toplam	267	267	267	266

Tabloda görüldüğü gibi $r=-.159$ değeri ile gelir düzeyi değişkeni ile mesleğinden rahatsız din görevlisi puanları arasında $p<.05$ düzeyinde negatif ama çok güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Yine aynı değişkenle memnuniyet ölçeği arasında $r=-.149$ $p<.05$ düzeyinde negatif ama güçlü bir ilişki vardır. Diğer değişkenlerle mesleki memnuniyetin diğer boyutları arasında herhangi bir ilişkiye rastlanmamıştır.

Sonuç ve Değerlendirme

Bu araştırmada din görevlilerinin mesleklerine ilişkin değerlendirmeleri ile bunların sosyo demografik değişkenlerle ilişkisi incelenmiştir. Sivas'taki din görevlileri üzerinde gerçekleştirilen bu çalışmada elde edilen bulgular ise şu şekildedir:

Genel örneklemin sosyo-demografik özellikleri şu şekildedir: Din görevlilerinin çoğunluğunu (%70), 36-55 yaş arası grup oluşturmaktadır. Onların azınlığı ise (%4), 55 ve yukarisından oluşan bireylerdir. Dolayısıyla din görevlilerinin çoğunluğu, orta yaş grubundan teşekkül etmektedir. Başkanlığın verileri de bizim çalışmamızı doğrular niteliktedir.²¹ Buna karşın Özdemir tarafından yapılan bir araştırmada göreve yeni başlayanların yaş ortalaması, 26-30 aralığında olan genç yetişkinlerdir.²² Veriler arasındaki farklılıklar örneklem ve din görevlilerinin görev süresinden kaynaklanabilir.

Eğitim değişkeni itibariyle katılımcıların çoğunluğu (%50), ilahiyat önlians mezunlarından; azınlığı (%11) ise, diğerlerinden oluşmaktadır. Bilindiği üzere günün koşulları ve sorunlar, eğitimi önemli hale getirmektedir.²³ Hele de konu, din olunca eğitimin ve liyakatin önemi daha artmaktadır. Bu doğrultuda hem dinin hem de din görevlilerinin sosyal hayattaki rolü açısından eğitim düzeyinin yükseltilmesine önem verilmelidir.

Gelir düzeyi itibariyle katılımcıların çoğunluğu, (%70) orta; azınlık ise (%1), üst düzeyde bir gelir durumuna sahiptir. Elbette burada din görevlileri kanaatlerini dile getirmişlerdir. Bu tür yaklaşım sergilemelerinde yaşam koşulları etkili olmuş olabilir. Dini inanç düzeyi itibariyle ise Sivas'taki katılımcıların yarıya yakını (%46), kendilerini oldukça dindar kabul etmektedir.

21 DİB, *Diyanet İşleri Başkanlığı İstatistikleri*, (Ankara: DİB Yayınları, 2013).

22 Şuayip Özdemir, "Göreve Yeni Başlayan Din Görevlilerinin Mesleki Problemleri", *Hikmet Yurdu* 5/10 (2012): 13-31. DİB, *Diyanet İşleri Başkanlığı İstatistikleri*, 17-21.

23 Mehmet Bulut, "Vasıflı Din Görevlisi Yetiştirme Gayretleri ve Türkiye'de İlahiyat Meslek Yüksek Okulları", *Diyanet İlmî Dergi* 28/4 (1992): 113-122.

Din görevlilerinin azınlığı (%6), çok fazla dindar olduğunu düşünmektedir. Burada bireylerin dindarlıklarını bizzat kendileri değerlendirmeleri istenmiştir. Böylelikle dini değerleri ne kadar yaşadıkları hususunda bireysel değerlendirmelerini görebilme amacı güdülmüştür.

Mesleki Memnuniyet açısından din görevlilerinin durumunun ne olduğu konusunda ilgili şu sonuçlar elde edilmiştir: Mesleğinden rahatsız din görevlisi boyutu itibariyle katılımcılar, en yüksek ortalamaya sahiptir. Yani din görevlileri mesleklerine karşı olumsuz bir tutum içindedirler ve konuyla ilgili çelişkiler yaşamaktadır. Arpacı tarafından yapılan bir araştırmaya göre ise bizim çalışmamızın aksine mesleklerinden memnuniyet duymaktadır.²⁴ Bu tür bir sonucun çıkmasında muhtemelen farklı örneklem grubu üzerinde çalışılmış olmasının etkisi büyüktür. Cengil tarafından yapılan bir araştırmaya göre de din görevlileri mesleki olarak kendilerini yeterli hissetmektedir. Mesleki memnuniyet sergilemekle birlikte başka bir kurumda çalışma arzularının olup olmadığı konusunda da imkan olduğu takdirde başka bir kurumda çalışma isteklerini dile getirmektedir.²⁵ Bu da, mevcut mesleğin onlar için vazgeçilmez olmadığını göstermektedir.

Genel olarak din görevlilerinin meslekleriyle barışık olamamaları, hatta bu meslekten rahatsız olmalarının nedeni, kurumun kendi yapısından kaynaklanabilir. Yine mesleklerinin sürekli hayatlarına müdahil olması, yani mesleğin ağırlığı, yeterli değer görememe, liyakate sahip olamama, insanları memnun edememe, kişiliğinin mesleğine uygun olamaması da diğer nedenlerdir. Başka bir çalışmada ise sağlık gerekçeleri, köy yaşantısı, ailelerine yeterli zaman ayıramama, izinlerinin yeterli olmaması,²⁶ üst yönetim, çalışma koşulları, görevin yapısı ve denetimde karşılaşılan sıkıntılar, aldıkları ücretin yetersizliği, konumlarına ve statülerine yönelik olumsuz yaklaşımlar gibi sebepler, meslek mesleki memnuniyetsizliğe yol açabilir. Hissedilen memnuniyetsizlik nedeniyle yorgunluk, mesleki isteksizlik ve stres gibi olumsuzluk-

24 Mücahit Arpacı, "Din Görevlilerinin "Din Görevlisi, Diyanet İşleri Başkanlığı ve Müftü" Kavramlarına Yönelik Görüşlerinin Metafor Analizi Yoluyla İncelenmesi: Şanlıurfa Örneği", *Ekev Akademi Dergisi Sosyal Bilimler* 18/59 (2014): 35.; Mustafa Köylü, "Din Görevlilerinin Mesleki Problemleri", *OMÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* 29/3 (1991): 101-112.; Muammer Cengil, "Din Görevlileri ve Kuran Kursu Öğreticilerinin Tükenmişlik Düzeyleri" *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 10/1 (2010): 79-101.; Tahir Dağcı, *Kırsal Kesimde Görev Yapan Din Görevlilerinin Sorunları: Akşehir, Ilgın ve Doğanhisar Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi 2010).

25 Cengil, "Din Görevlileri ve Kuran Kursu Öğreticilerinin Tükenmişlik Düzeyleri", 87.

26 Cengil, "Din görevlileri ve Kuran Kursu Öğreticilerinin Tükenmişlik Düzeyleri", 87-88.

larla karşılaşmaktadır.²⁷ Bu da onları fırsat olduğunda daha fazla memnun olabilecekleri başka bir kurumda görev yapmaya yöneltebilmektedir.

Bilindiği üzere din görevlileri, sadece erkeklerden oluşmamaktadır. Kadınların da hizmet verdiği alanlar bulunmaktadır. Kuran kursları bunların başında gelmektedir. Konuyla ilgili olarak Kayıklık (2008) tarafından yapılan bir araştırmada Kur'an kursu öğreticilerinin imamlara ve müezzinlere göre daha fazla iş doyumuna sahip oldukları gözlemlenmiştir. Yine istatistiksel olarak anlamlı olmasa da il merkezinde görev yapanların iş doyumları köylerde görev yapanlardan daha fazladır.²⁸ Bunda muhtemelen mesleki koşullar etkilidir. Çekin tarafından vaizlerle yürütülen bir araştırmaya göre ise din görevlilerinin orta düzeyde bir iş doyumunu bulunmaktadır.²⁹ Dağcı tarafından yapılan bir araştırmaya göre ise mesleki memnuniyet mevcut olmakla birlikte imamların genelde isteyerek din görevlisi olduğu görülmüştür. Din görevlileri, mesleklerinden hoşlanmaktadır, mesleki olarak yeterli donanıma sahip olduklarını ve topluma olumlu katkılar sunduklarını düşünmekte, bir daha tercih etmek durumunda kalsalar aynı mesleği yine seçeceklerini dillendirmektedirler.³⁰ Bu veriler, bizim çalışmamızdaki verileri desteklememektedir.

Konuyla ilgili farklı meslek grupları üzerinde de araştırmalar yürütülmüştür. Bunlardan bir kaçısı şu şekildedir: Gemi personeliyle ilgili yapılan bir araştırmaya göre onların çoğunluğu orta düzeyde bir iş tatmini ve terfi imkânına sahiptir. Aynı şekilde aldığı ücretten de orta düzeyde manevi bir memnuniyete sahiptir.³¹ Bu da üstlenilen mesleğe göre tatmin düzeyinin değişebileceğini göstermektedir. Yine Ergün tarafından yürütülen bir araştırmaya göre itfaiyecilerin görevlerinden hayli memnun oldukları tespit edilmiştir ve çoğunluğu bu mesleği başkalarına da tavsiye etmektedir. Bunda muhtemelen mesleklerini sevmeleri ve başarı neticesinde takdir edilmeleri etkilidir.³² Bu sonuçları destekleyen ve öğretmenler üzerinde yapılan bir araştırmaya göre orta

27 Semiha Şahin, v.dğr., "Eğitim Müfettişlerinin Mesleki Memnuniyet ve Memnuniyetsizlikleri", *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi* 17/2 (2011): 231-237.

28 Kayıklık, "Din Görevlilerinde Yaşamdan Memnuniyet ve Mesleki Doyum-Adana Örneği", 40-41.

29 Çekin, "Vaizlerde Mesleki Doyum", 482.

30 Dağcı, *Kırsal Kesimde Görev Yapan Din Görevlilerinin Sorunları: Akşehir, Ilgın ve Doğanhisar Örneği*, 95-108.

31 Yaşar, *Türk Gemi Adamlarında Mesleki Tatmin ile İş Bırakma Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, 43-50.

32 Ergün, *Türkiye Büyük Küçük İtfaiye Örneklerinde Müdahale Biriminde Çalışan İtfaiyecilerin İş Kazası Geçirme Durumları, Çalışma Şartları ve Mesleki Memnuniyetleri*, 95.

öğretim öğretmenleri, ileri yaştaki öğretmenler ve bilhassa vekil öğretmenler, daha fazla mesleki memnuniyete sahiptir. Öğretmenler, mesleğin halk nazarında kısmen; öğrencilerinin nazarında ise tamamen değerli olduğunu beyan etmiştir. Ancak kurumları ve medya tarafından kendilerine yeterince değer verilmediğini düşünmektedirler.³³ Başka çalışmalarda da benzer sonuçlara rastlanmaktadır.³⁴ İnsanların mesleklerinden memnun olmaları, diğer bir ifadeyle mesleklerine yönelik olumlu kanaatler geliştirmeleri, örneklemin durumuna ve koşullarına göre değişmektedir.

Diğer taraftan insanların mesleklerine razı olmaları, onların hayat memnuniyetlerini de artırabilir. Zira Ayten v.dğr. tarafından yapılan bir araştırmaya göre şükür ve hayat memnuniyeti arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Özellikle bu durum, kadınlarda daha fazla görülmektedir.³⁵ Dolayısıyla insanların mesleki anlamda memnuniyetleri, hayatlarında da memnuniyeti ve akabinde mutluluğu getirebilir. Aksi ise, hayatın her merhalesinde çöküşe sebep olabilir. Örneğin çoğunluğunu lisans mezunlarının oluşturduğu ve büyük bir kısmı 31-40'lı yaşlar arasında olan muhasebeciler üzerine yapılan bir araştırmaya göre duygusal tükenmenin mesleki memnuniyeti azalttığı tespit edilmiştir. Buna göre kişinin performansında düşüş, mesleğin gereklerini yerine getirememe, enerji düşüklüğü, duygusal olarak güçsüzlük, işe bağlı stres söz konusu olmaktadır. Duygusal tükenmeyle birlikte işe devamsızlık hatta işten ayrılmaya kadar giden bir süreç söz konusu olmaktadır.³⁶ Bu da, insanların görevlerindeki hoşnutluğun ya da hoşnutsuzluğun onların ruh sağlığını da etkilediğini göstermektedir. Din görevlilerinin mesleklerine duy-

33 Uteb.Gop.Edu.Tr/Dergipdfdetay.Asp?ID=87.

34 Ali Rıza Erdem -Meral Yaprak, "Köy ve ilçe Merkezinde Görev Yapan Sınıf Öğretmenlerinin Halkla Etkileşim ve Mesleki Memnuniyet Boyutunda Karşılaştığı Sorunlar ve Bu Sorunların Performansına Etkisi Konusundaki Görüşleri", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 26 (2011): 151-162.; Leyla Karaoğlu v.dğr., "İnönü Üniversitesi Turgut Özal Tıp Merkezi'nde Araştırma Görevlisi Olarak Çalışan Hekimlerin Mesleki Memnuniyet Düzeyi." *Toplum Hekimliği Bülteni* 2/25 (2006): 7-14.; Vedat Bal, "Manisa'da Kamu Kurumlarında Çalışan Özel Güvenlik Personelinin Mesleki Memnuniyet Durumu", *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi* 12/2 (1-2 mart 2013): 332-339.; Fikret Soyer - Yusuf Can, "İş Tatmini ile Mesleki Beklenti ve Mesleki Destek Algılaması Arasındaki İlişki: Beden Eğitimi Öğretmenleri Üzerinde Bir Araştırma" *TSA* 11/3 (2007): 23-36.

35 Ali Ayten v.dğr., "Dini Başa Çıkma, Şükür ve Hayat Memnuniyeti İlişkisi: Hastalar, Hasta Yakınları ve Hastane Çalışanları Üzerine Bir Araştırma, 61.

36 Yüksel, «Muhasebecilerde Duygusal Tükenmenin Mesleki Memnuniyet ve Meslekten Ayrılmaya Niyeti Üzerine Etkisi», 33-34; Bk. Mehmet Günlük v.dğr., "İş Memnuniyetinin Muhasebecilerin Örgütsel Bağlılık ve İşten Ayrılmaya Eğilimleri Üzerindeki Etkisi", *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi* 9/20 (2013): 57-76.

dukları hoşnutsuzlukla ilgili başka çalışmalarda da veriler söz konusudur. Örneğin bir araştırmaya göre din görevlileri, eğitim, meslek, irtibat kurma gibi konularda çekingenlik yaşamaktadır, yetersizlik hissetmektedir. Halk da bunlardan şikayet etmektedir.³⁷ Sonuçta memnuniyetsizlik, herkesi rahatsız etmektedir.

Araştırmamızda sosyo-demografik değişkenlerle mesleki memnuniyet arasında ilişki konusunda ise şu sonuçlara ulaşılmıştır: Genel olarak gelir düzeyi değişkeni ile mesleğinden rahatsız din görevlisi puanları ($r=-.159$) arasında $p<.05$ düzeyinde negatif ama çok güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Yine aynı değişkenle memnuniyet ölçeği arasında ($r=-.149$) $p<.05$ düzeyinde negatif ama güçlü bir ilişki vardır. Bu doğrultuda din görevlileri, gelir düzeyi yükseldikçe mesleklerini benimsememe, sosyal ortamlarda kendilerini ifade edememe durumlarıyla karşılaşmış, yer yer mesleklerinden kurtulma ihtiyacı hissetmişlerdir. Hatta kendilerine bir kez daha şans verilse asla bu mesleği seçmeyeceklerini ifade etmişlerdir. Onlara göre mesleklerinin saygınlığı yoktur ve mesleklerinin insanlar tarafından bilinmesini ya da sorgulanmasını istememektedir. Bunda muhtemelen mevcut görevlerinden daha prestijli ve maddi olarak imkanları daha yüksek olan mesleklerin varlığı etkilidir. Bir çalışmaya göre din görevlilerinde ekonomik olarak kendilerini iyi görme (ekonomik tatmin) oranı yükseldikçe işlerinden doyumları artmaktadır.³⁸ Burada muhtemelen ekonomik düzeyin iyi olmasının sağladığı olumlu yaşam koşulları etkilidir. Memnuniyet ölçeğinin diğer boyutlarıyla sosyo-demografik değişkenler arasında herhangi bir ilişkiye rastlanmamıştır.

Mesleki memnuniyetle sosyo-demografik değişkenler arasındaki ilişkiyle ilgili olarak literatürde ise şu sonuçlara ulaşılmıştır: Bir araştırmaya göre din görevlilerinin yaş değişkenleriyle mesleki tutum ve motivasyonları arasında herhangi bir farka rastlanmamıştır.³⁹ Bir diğer araştırmada ilahiyat fakültesi mezunu olan din görevlilerinin ön lisans ve imam hatip lisesi mezunlarına göre mesleki olarak daha yeterli olduğu sonucuna rastlanmıştır.⁴⁰

37 Abdulkadir Çekin, "Vaizlerde Mesleki Doyum": *Vaaz ve Vaizlik Sempozyumu II (17-18 Aralık 2011)*, ed. Mehmet Bulut (Ankara: DİB Yayınları, 2013).

38 Kayıklık, "Din Görevlilerinde Yaşamdan Memnuniyet ve Mesleki Doyum -Adana Örneği-", 41-43.

39 Mevlüt Kaya, "Din Görevlilerinin Mesleki Tutum ve Motivasyon Düzeylerini Etkileyen Bazı Faktörler", *OMÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* 26-27 (2008): 25-53.

40 İbrahim Turan, "Din Görevlilerinin Mesleki Yeterlilikleri", *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 13/1 (2013):70.; Köylü, "Din Görevlilerinin Mesleki Problemleri", 181-182.

Çekin tarafından yapılan bir araştırmada farklı dini hizmet biriminde çalışan vaizlerin iş doyumu boyutlarından olan kişiler arası ilişkiler ile yaş değişkeni arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Özellikle 40-59; 60 yaş ve üzerindeki vaizlerin mesleki doyumları daha yüksek çıkmıştır. Bir anlamda ileriki yaşlarda mesleki doyum oranı daha da artmaktadır. Görev yeri değişkeni ile iş doyumu arasında ise herhangi bir farklılığa rastlanmamıştır.⁴¹ Yine Coştu tarafından imamlar üzerinde yapılan bir araştırmaya göre 51 yaş ve üzeri din görevlisinin mesleki doyum puan ortalaması diğerlerine göre yüksek çıkmıştır. Eğitim düzeyi yükseldikçe mesleki memnuniyet puan ortalaması düşüktür. İl merkezinde olanların mesleki doyumları diğerlerine göre yüksektir. İmamların mesleki doyumları, Kuran kursu öğreticileri ve müezzinlere göre düşüktür. Hizmet yılı ile mesleki doyum arasında bir ilişkiye rastlanmamıştır. Ancak puan ortalamaları itibarıyla hizmet yılı arttıkça ve yaş ilerledikçe mesleki doyum da artmaktadır. Maaş, amirlerin tutumu, meslektaşlarla ilişkiler de mesleki doyumunu etkilemektedir.⁴² Apaydın ve Eker tarafından yapılan bir araştırmada da mesleki anlamda tükenmişlik ortalamaları düşük bulunmuştur. Ayrıca ileriki yaşlarda mesleki tükenmişlik durumunun azaldığı görülmüştür. Eğitim düzeyi arttıkça duygusal tükenmişlik artmıştır. Alt düzeyde bir gelir düzeyine sahip olanların orta düzeydekilere göre daha fazla duygusal tükenme yaşadıkları ve etraflarına daha fazla duyarsızlaştıkları görülmektedir. Mesleki memnuniyetsizlik, mesleki yetersizlik ve mesleğinin sevmemek duygusal tükenmeyi artırmaktadır.⁴³ Diğer taraftan sağlık personeli üzerinde yapılan bir araştırmaya göre 41 yaş ve üstü olanların diğerlerine göre daha fazla iş memnuniyetine sahip oldukları görülmüştür.⁴⁴ Öğretmenler üzerinde yapılan bir araştırmaya göre ise tükenmişlik düzeyi, özellikle 30 yaş üzerinde, kıdem yılı beş yıl ve aşağısında bulunanlarda bu daha fazla görülmektedir.⁴⁵ Yürütülen araştırmaların amaçları ve seçilen örneklemeler nedeniyle farklı sonuçlar çıkabilmektedir.

41 Çekin, "Vaizlerde Mesleki Doyum", 483-487.

42 Yakup Coştu, "Din Görevlilerinde Mesleki Doyum-Çorum İl Merkezi Örneği". *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 6/1(2013): 8-17.; Köylü, "Din Görevlilerinin Mesleki Problemleri", 181-182.

43 Halil Apaydın ve Rukiye Eker, "Din Görevlilerinde Mesleki Tükenmişlik: Kahramanmaraş Örneği", *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 15/1 (2015): 218, 228.

44 Avan, "Aile Sağlığı Merkezlerinde Görev Yapan Aile Sağlığı Elemanlarının Mesleki Memnuniyetlerinin Ölçülmesi", 64.

45 Hüseyin İbrahim Yeğin, «Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Tükenmişlik Düzeyleri», *Ekev Akademi Dergisi* 18/58 (2014): 315-331.

Özetle din görevlisi, cami içi ve cami dışı bir çok alanda hizmet vermektedir. ⁴⁶ Hayatın her alanında bir şekilde bir rol üstlenmiştir. Rollerini olabildiğince iyi bir şekilde yerine getirmesi, din görevlisinin bir din gönüllüsü olmasına da bağlıdır. Bu meyanda burada din görevlilerininin mesleklerine dair değerlendirmeleri ve yaşadıkları çelişkilerle ilgili bir alan araştırması yürütülmüştür. Bununla din görevlilerininin hem mesleki algılarını görme, sosyo-demografik olarak da özelliklerini tespit ederek din görevlisi profilini çıkarma amacı güdülmüştür. Böylelikle onlarla ilgili bilgilerin güncellenmesi ve iyileştirici psikolojik, sosyolojik ve ekonomik adımların atılmasını teşvik etme mümkün olabilir.

Kaynakça

- Acar, İbrahim. "Çağdaş Toplumda İdeal Din Görevlisi Portresi Din-Kültür ve Çağdaşlık". 2004 Yılı Kutlu Doğum Sempozyumu Tebliğ ve Müzakereleri. Ed. Mehmet Bulut. 49-52. Ankara: TDV Yayınları, 2004.
- Akalın, Şükrü Haluk-Toparlı, Recep- Argunşah, Mustafa- Demir, Nurettin-Gözyayın, Nevzat- Özyetgin, Melek- Zülfiyar, Hamza- Aksu, Belgin Tezacan-Durkun, Abdullah- Gültekin, Beyza- Okkalı, Burçak- Tezri, Adem- Şener, Mete- Kaya, Ömer- Tekeli, Safa. *Türkçe Sözlük*. Ankara: TDK Yayınları, 2011.
- Apaydın, Halil - Eker, Rukiye. "Din Görevlilerinde Mesleki Tükenmişlik: Kahramanmaraş Örneği". *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 15/1 (2015): 207-234.
- Arpacı, Mücahit. "Din Görevlilerinin "Din Görevlisi, Diyanet İşleri Başkanlığı ve Müftü" Kavramlarına Yönelik Görüşlerinin Metafor Analizi Yoluyla İncelenmesi: Şanlıurfa Örneği". *Ekev Akademi Dergisi Sosyal Bilimler* 18/59 (2014): 31-44.
- Avan, Emre. *Aile Sağlığı Merkezlerinde Görev Yapan Aile Sağlığı Elemanlarının Mesleki Memnuniyetlerinin Ölçülmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, 2013.
- Ayten, Ali – Göcen, Gülüşan- Sevinç, Kenan. "Dini Başa Çıkma, Şükür ve Hayat Memnuniyeti İlişkisi: Hastalar, Hasta Yakınları ve Hastane Çalışanları Üzerine Bir Araştırma". *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 12/2(2012): 45-79.
- Baktır, Mustafa. "Nitelikli Din Görevlisi Yetiştirilmesine Dair Bazı Teklifler. *Türkiye'de Yüksek Din Eğitimi Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu Bildiriler – Müzakereler*. Haz. Ekrem Sarıkcıoğlu v.dğr. 331-342. Konya: SDÜ İlahiyat Fakültesi Baskı, 2004.
- Bal, Vedat. "Manisa'da Kamu Kurumlarında Çalışan Özel Güvenlik Personelinin Mesleki Memnuniyet Durumu". *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi* (1-2 mart 2013):332-339.
- Beydilli, Kemal. "İmam: Osmanlı Döneminde İmamlık" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 22:181-186. Ankara: TDV Yayınları, 2000.

46 Harun Işık - Abdullah Demir, *Ceza İnfaz Kurumlarında Din hizmetleri Rehberi*, (Ankara: DİB Yayınları, 2012).

- Bulut, Mehmet. "Vasıflı Din Görevlisi Yetiştirme Gayretleri ve Türkiye'de İlahiyat Meslek Yüksek Okulları". *Diyanet İlmî Dergi* 28/4 (1992) 4: 113-122.
- Bulut, Mehmet., *Din Görevlileri Üzerine Bazı Tespitler: Din Hizmetlerinde Yöntem ve Verimlilik*. Ankara: TDV. Yayınları, 2006.
- Buyrukçu, Ramazan. "Türkiye'de Din Görevlisi Yetiştirme Problemi ve Çözüm Önerileri". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 47/2 (2006): 99-126.
- Büyüköztürk, Şener-Akgün, Özcan.E.- Karadeniz, Şirin- Demirel, Funda – Ebru- K. Çakmak. *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Yayınları, 2013.
- Cengil, Muammer. "Din Görevlileri ve Kuran Kursu Öğreticilerinin Tükenmişlik Düzeyleri". *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 10/1 (2010): 1. 79-101.
- Coştu, Yakup. "Din Görevlilerinde Mesleki Doyum-Çorum İl Merkezi Örneği". *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 6/1(2013): 1-18.
- Çekin, Abdulkadir. "Vaizlerde Mesleki Doyum". *Vaaz ve Vaizlik Sempozyumu II* (17-18 Aralık 2011). Thk. İsmail Erdem. 471-497. Ankara: DİB Yayınları, 2013.
- Dağcı, Tahir. *Kırsal Kesimde Görev Yapan Din Görevlilerinin Sorunları: Akşehir, Ilgın ve Doğanhisar Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2010.
- DİB. *Diyanet İşleri Başkanlığı İstatistikleri*. Ankara : DİB Yayınları, 2013.
- Erdem, Ali Rıza - Yaprak, Meral. "Köy ve İlçe Merkezinde Görev Yapan Sınıf Öğretmenlerinin Halkla Etkileşim ve Mesleki Memnuniyet Boyutunda Karşılaştığı Sorunlar ve Bu Sorunların Performansına Etkisi Konusundaki Görüşleri". *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 26 (2011): 151-162.
- Erdiç, Şaban. "Din Görevlisinin Zihniyet Dünyası ve Bunun Mesleki Sonuçları (Antalya İli Örneği)". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19/2 (2015): 243-272.
- Ergün, Osman Furkan. *Türkiye Büyük Küçük İtfaiye Örneklerinde Müdahale Biriminde Çalışan İtfaiyecilerin İş Kazası Geçirme Durumları, Çalışma Şartları ve Mesleki Memnuniyetleri*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, 2012.
- Eronat, Zeynep. *İşletmelerde İş Tatmini ve İşgücü Devir Hızı Problemlerinin Çözümünde Bir Faktör Olarak İletişim*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi 2004.
- Günlük, Mehmet – Özer, Gökhan - Özcan, Murat. "İş Memnuniyetinin Muhasebecilerin Örgütsel Bağlılık ve İşten Ayrılma Eğilimleri Üzerindeki Etkisi". *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi* 9/20 (2013): 57-76.
- Hatipoğlu, Nihat. "Bir İslam Davetçisi Olarak Din Görevlisi ve Özellikleri", *Diyanet İlmî Dergi* 18/4 (1992): 97-111.
- <http://www.psikolojisozlugu.com>. Erişim: 02/01/2017.
- Işık, Harun - Demir, Abdullah. *Ceza İnfaz Kurumlarında Din hizmetleri Rehberi*. Ankara: DİB Yayınları, 2012.
- Karagöz, İsmail. *Din Görevlisi Mevzuat Rehberi*. Ankara: DİB Yayınları, 2015.
- Karaman, Hayrettin –Yılmaz, Hasan Kamil- Karagöz, İsmail- Altuntaş, Halil. *Din Görevlisi Rehberi*. Ankara: DİB Yayınları, 2015.
- Karaoğlu, Leyla – Şahin, Tolga- Eğri, Mücahit- Pehlivan, Erkan- Genç, Metin F.- Güneş, Gülsen. "İnönü Üniversitesi Turgut Özal Tıp Merkezi'nde Araştırma Görevlisi Olarak Çalışan

- Hekimlerin Mesleki Memnuniyet Düzeyi." *Toplum Hekimliği Bülteni* 2/25 (2006): 7-14.
- Kaya, Mevlüt. "Din Görevlilerinin Mesleki Tutum ve Motivasyon Düzeylerini Etkileyen Bazı Faktörler". *OMÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* 26-27 (2008): 25-53.
- Kayıklık, Hasan. "Din Görevlilerinde Yaşamdan Memnuniyet ve Mesleki Doyum-Adana Örneği." 1. *Din Hizmetleri Sempozyumu (3-4 Kasım 2007)*. Ed. Mehmet Bulut. 34-46. Ankara: DİB Yayınları, 2008.
- Köylü, Mustafa. "Din Görevlilerinin Mesleki Problemleri". *OMÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5 (1991): 181-212.
- Köylü, Mustafa. "Din Görevlisinde Bulunması Gereken Özellikler", *Diyanet İlmî Dergi* 29/3 (1993): 101-112.
- Küçükbaşçı, Mustafa Sabri. "İmam". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 22: 178-181, Ankara: TDV Yayınları, 2000.
- Örki, Mustafa. *İmam*, Denizli: Yenigün Matbaacılık, 2014.
- Özdemir, Şuayip. «Göreve Yeni Başlayan Din Görevlilerinin Mesleki Problemleri», *Hikmet Yurdu* 5/10 (2012): 13-31.
- Soyer, Fikret - Can, Yusuf. "İş Tatmini ile Mesleki Beklenti ve Mesleki Destek Algılaması Arasındaki İlişki: Beden Eğitimi Öğretmenleri Üzerinde Bir Araştırma". *TSA*, 11/3 (2007) : 23-36.
- Şahin, Semiha- Çek, Fatma- Zeytin, Nalan. «Eğitim Müfettişlerinin Mesleki Memnuniyet ve Memnuniyetsizlikleri». *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi* 17/2 (2011): 221-246.
- Turan, İbrahim. "Din Görevlilerinin Mesleki Yeterlilikleri". *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 13/1 (2013): 47-73.
- Ünver, Mustafa. "Kur'an Ekseninde Din Görevlisinin Dikkate Alması Gereken Hususlar". *Diyanet İlmî Dergi* 41/3: 71-92.
- Yaşar, Zeki. *Türk Gemi Adamlarında Mesleki Tatmin ile İş Bırakma Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, 2010.
- Yeğin, Hüseyin İbrahim. "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Tükenmişlik Düzeyleri". *Ekev Akademi Dergisi* 18/58 (2014): 315-331.
- Yıldız, İlhan. "Cami Hizmetlerindeki Sorunlar Bağlamında Din Görevlisi Yetiştirmeye Yönelik Çabalar". 1. *Din Hizmetleri Sempozyum 3-4 Kasım 2007*. Ed. Mehmet Bulut. 45-62. Ankara: DİB Yayınları, 2008.
- Yılmaz, Rahmi. *Verimli Bir Din Hizmeti Nasıl Olmalı?* Ankara: DİB Yayınları, 2006.
- Yılmaz, Hüseyin. *Camilerin Eğitim Fonksiyonu*. İstanbul: Dem Yayınları, 2013.
- Yücel, İrfan. "İmam: Cumhuriyet Döneminde İmamlık". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 22: 186-188. Ankara: TDV. Yayınları, 2000.
- Yüksel, Setenay. *Muhasebecilerde Duygusal Tükenmenin Mesleki Memnuniyet ve Meslekten Ayrılma Niyeti Üzerine Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Yüksek Teknolojisi, 2013.